

УДК 7.01

Олена Петрівна Годенко-Наконечна,
кандидат мистецтвознавства, професор
кафедри філософії і педагогіки
НТУ «Дніпровська політехніка»

ПИТАННЯ МЕЖ МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ

Починаючи з ХХ ст., у світ мистецтва були привнесені такі форми, які заперечували всі попередні візуальні концепції. Йдеться про перехід до форм модерністичного та концептуального мистецтва, породжених новою добою і новою художньою парадигмою. Питання сутності мистецтва не вщухає з часів Аристотеля і Платона, воно є одним з найскладніших у сучасній теорії мистецтва. Більшість сучасних теоретиків сходяться на думці, що основні критерії визначення мистецтва доволі розмиті, що поняття мистецтва не визначено і що мистецтвом є все, що називається мистецтвом.

Ключові слова: візуальне мистецтво, модернізм, концептуальне мистецтво.

О.Р. Hodenko-Nakonechna

THE QUESTION OF THE BORDERS OF ARTS IN MODERN VISUAL CULTURE

From the twentieth century, new forms that denied all previous visual concepts were brought into the art. The text refers to the transition to forms of modernism and conceptual art, generated by a new era and a new artistic paradigm. The question of the essence of art has not subsided since Aristotle and Plato; it is one of the most complex in modern art theory. Most contemporary theorists agree that the basic criteria for defining art are rather vague, that the concept of art is not defined and that art is anything called art.

Keywords: visual art, modernism, conceptual art.

Естетична функція, цей традиційно базовий критерій визначення природи мистецтва, у наш час втратила свій «п'єдестал». Враховуючи різноманітні постулати сучасних теорій у галузі естетики та мистецтвознавства, питання сутності

мистецтва не здається нині таким однозначним. Сучасна людина усвідомлює розрив традиції: раніше мистецтво означало красу, чуттєву досконалість та технічну майстерність, у ХХ ст. термін «мистецтво» втратив визначеність смислу.

У світі візуального мистецтва перелом між новим і старим був покладений імпресіоністами, які, приділяючи увагу новим проблемам – передачі повітря, світла та мінливості станів природи, губили сам об'єкт зображення, перетворювали його на міраж. Саме з імпресіонізму можна виводити початок живописного абстракціонізму В. Кандинського, паралельно з яким пошуки абстрактних форм проводили представники «геометричного абстракціонізму» – П. Мондріан і К. Малевич. «Героїчна доба» у фізиці (ідея матерії як поля, відкриття атома та ін.), винайдення фотографії та кінематографу, нові філософські ідеї прискорили зміни у візуальному мистецтві. Інтуїтивіст А. Бергсон заперечував можливість раціонального пізнання світу та утверджував шлях спонтанного проникнення в сутність речей; засновник психоаналізу З. Фройд виявив роль інстинктів у діяльності і творчості людини; на думку обох філософів, інстинкт пізнає сутність і внутрішній зміст матерії; підсвідома сфера людської психіки і є справжньою творчістю; через інтуїцію, без логіки, можна досягти «абсолютного пізнання». Під впливом нових ідей художники втрачали впевненість у правильності відображення реальності нашими органами чуття, спирались на ірраціональні уявлення про світ, прагнули розкрити підвалини реальності. Автори шукали вияву «істинної дійсності» та «абсолютної краси» в первісних елементах і чистих кольорах – уособленні вищої енергії буття. Реальність остаточно була вигнана з мистецтва, від неї залишались або фантазії сюрреалістів, або надвиразність експресіоністів, або гіперреалістична обманка фотореалістів.

Модерністи (зокрема дадаїсти), протиставляючи себе старому мистецтву, нерідко прагнули до епатажу та провокації. Скандальні «твори» М. Дюшана стали спробою заявити про те, що мистецтво не є чимось зробленим, а є чимось придуманим. З часу оприлюднення ним знаменитого «Фонтану» не припиняються дискусії навколо цього жесту художника. Чи отримує рід статус мистецтва, коли набуває іншого контексту? Чи може реальна рід у

просторі галереї стати мистецтвом? Яку роль відіграє простір у сприйнятті арт-об'єкту? Чи свідчить поява ready made (готового об'єкту) про занепад мистецтва або його оновлення? Дюшан ставив питання, проте не давав відповідей. Що є авангард – протест, дегуманізація, очищення перед приходом незатьмареного майбуття? Згідно вислову Тьєрі де Дюва, це було викликом до судження, це була ідея мистецтва, що регулює найменування будь-якої речі і підтверджує те, що будь-яка ідея мистецтва є саме те, що надає речі такого звання; це було питання – чи можна створити твір, який би не був твором мистецтва?

Після Дюшана стало зрозумілим, що митці можуть використовувати будь-які форми: крім зображень – їхні копії та репродукції, цитування й обігравання, речі й об'єкти – інсталяції, природні об'єкти в ленд-арті, середовище в мистецтві інвайронменту, дію в гепенінгу, тіло в перформансі та ін. Новий поворот у розуміння та сприйнятті мистецтва привнесло концептуальне мистецтво. Генераторами нових ідей стали Ів Кляйн, Дж. Кошут та ін., які ставили питання, що є первісним у мистецтві – ідея чи її реалізація? Естетичне та суб'єктивне навантаження в художній продукції, її унікальність та естетична цінність заперечувалися.

Отже, перед сучасним художнім критиком постає питання смислу мистецтва, яке, починаючи з ХХ ст., стає сферою, незалежною від дійсності, завершує процеси руйнації попередньої системи бачення, сформованої у добу Відродження. Мистецтво як відображення та пізнання (реалізм) втрачало сенс. Якщо в домодерністичний період цінувалась реальність, то модернізм створював решітку реальності або демонстрував проникнення в реальність події. Митцю не треба вивчати або спілкуватися зі світом, адже він сам виступає творцем світу, який не розмірковує про красу, а обмежується фактами та коментарями, зосереджується на проблемах форми або простору та їх інтерпретації; проблемах дії або її відсутності; створює інший тип візуальної культури й цивілізації в цілому. А твір мистецтва нерідко стає сповіщенням, сутність якого визначається конвенціями практики.